

tası sonucu *el-İbdâl limâ 'ademe fi'l-hâl* olarak zikredilmektedir; Varisco ise adını *al-İbdâl limâ 'aleme fi'l-hâl* şeklinde vermiştir (*Medieval Agriculture*, s. 15). 12. *el-Câmi' fi't-tıb*. O dönemde bitkilerden yapılan ilaçlar hakkında bilgi vermektedir (Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî*, s. 607-608). 13. *el-Vuşla ilâ habîb fi vaşi't-tayyibe ve't-tıb* (British Library, Add. 23419 [3], vr. 234-280). 14. *el-Akvâlû'l-kâfiye ve'l-fuşûlû's-şâfiye*. Tıbbâ dair bir eserdir (British Library, Or. nr. 3830; Arabic Medical MSS., Bankipore, nr. 115). 15. *el-İşâ-re fi'l-ibâre fi 'ilmi ta'bîrî'r-rû'yâ* (Varisco, *Medieval Agriculture*, s. 15). 16. *Şifâ'ü'l-'alil fi't-tıb* (a.g.e., a.y.).

BİBLİYOGRAFYA :

el-Melikü'l-Eşref er-Resûlî, *Turfetü'l-aşhâb fi ma'rifeti'l-ensâb* (nşr. K.W. Zetterstéen), Beyrut 1412/1992, s. 3-42; Ebû'l-Fidâ, *Târîh*, IV, 25; Abdülbâkî b. Abdülmecid el-Yemânî, *Târîhu'l-Yemen* (nşr. Mustafa Hicâzî), Beyrut 1985, s. 100-101; Ali b. Hasan el-Hazrecî, *el-'Ukûdû'l-lü'lü'yye* (nşr. M. Besyûnî Asel), Kahire 1329/1911, I, 276, 284-287; *Târîhu'd-devleti'r-Resûliyye fi'l-Yemen* (nşr. Abdullah Muhammed el-Habeşî), San'a 1405/1984, s. 49-50; Serkis, *Mu'cem*, II, 1417-1418; Brockelmann, *GAL*, I, 650; *Suppl.*, I, 901; M. Ullmann, *Die Natur und Geheimwissenschaften im Islam*, Leiden 1972, s. 342; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Mû'el-lefâtü'l-hükkâmî'l-Yemen* (nşr. E. Niewöhner-Eberhard), Wiesbaden 1979, s. 56-59; a.mlf., *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Beyrut 1408/1988, s. 607-610; H. Suter, *Beiträge zur Geschichte der Mathematik und Astronomie im Islam*, Frankfurt 1986, s. 167; D. M. Varisco, "Rasulidische Landwirtschaft und traditionelle Almanache", *Jemen*, Frankfurt 1987, s. 303-305; a.mlf., *Medieval Agriculture and Islamic Science: The Almanac of a Yemeni Sultan*, Seattle 1994, s. 3-19; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mû'errihûn*, Beyrut 1993, IV, 238-239; Ilias Fernini, *A Bibliography of Scholars in Medieval Islam 150-1000 (750-1600 AD)*, Abu Dhabi 1998, s. 16-18.

RECEP ŞENTÜRK

el-MELİKÜ'L-KÂMİL, Muhammed (الملك الكامل محمد)

Ebû'l-Me'âlî el-Melikü'l-Kâmil Nâsirüddîn Muhammed b. el-Melikü'l-Âdil Ebîbekr Muhammed b. Eyyûb (ö. 635/1238)

Eyyûbî hükümdarı
(1218-1238).

25 Rebûlevvel 576'da (19 Ağustos 1180) Kahire'de dünyaya geldi. 573'te (1177) doğduğu da rivayet edilir. Eyyûbî Hükümdarı I. el-Melikü'l-Âdil'in büyük oğludur. İbn Berrî, Ebû Abdullah Muhammed b.

Ali b. Sadaka el-Harrânî ve Abdurrahman b. Ali el-Hırakî'den icâzet alan el-Melikü'l-Kâmil, ayrıca Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdülmecid İbnü's-Safrâvî'den kırk hadis dinleyip rivayet etti. Babasının görevlendirdiği İbn Dihye el-Kelbî tarafından yetiştirildi. Devrinin şairlerini imtihana tâbi tutacak kadar şiir ve edebiyata hâkim olduğu, kendisinin de şiir yazdığı kaydedilmektedir.

el-Cezîre'nin idaresi 587'de (1191) daha amcası ve kayınpederi Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin sağlığında el-Melikü'l-Kâmil'e verildi. Babası, 595'te (1199) Selâhaddîn'in Dimaşk hâkimi olan oğlu el-Melikü'l-Efdal üzerine yürüdüğünde el-Melikü'l-Kâmil'i Mardin'i kuşatan el-Cezîre kuvvetlerinin başında bıraktı. el-Melikü'l-Kâmil'in de yardımıyla el-Melikü'l-Efdal'i bertaraf ettikten sonra Mısır'a ilerleyip 22 Ramazan 596 (6 Temmuz 1200) tarihinde Kahire'ye giren el-Melikü'l-Âdil, yegenlerini tahttan uzaklaştırıp Mısır ve Suriye'nin hâkimi ve Eyyûbî sultanı olurken oğlu el-Melikü'l-Kâmil onun vekili ve en başta gelen yardımcısıydı. Babası Mısır'ın idaresini ona verdi.

V. Haçlı Seferi'ne katılan Haçlı orduları 615'te (1218) Akkâ'da toplanınca el-Melikü'l-Âdil Suriye'den asker toplarken el-Melikü'l-Kâmil de Mısır ordusuyla Kahire'den kuzeye yürüyüp Dimyat'ın güneyinde Âdiliye'de karargâh kurdu. Haçlılar'ın Dimyat önünde nehir üzerindeki kuleyi ele geçirip limanı işgal ettiklerini öğrenen el-Melikü'l-Âdil 7 Cemâziyelâhîr 615'te (31 Ağustos 1218) üzüntüsünden öldü.

el-Melikü'l-Âdil'in ölüm haberi Eyyûbî karargâhındaki emîrleri şaşkınlığa düşürmüştü. Bunu fırsat bilen İmâdüddin Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ali İbnü'l-Meştûb el-Hakkârî kumandasındaki emîrlere el-Melikü'l-Kâmil'in kardeşi el-Melikü'l-Fâiz'i sultan ilân etmek üzere harekete geçtiler. el-Melikü'l-Kâmil tutuklanma korkusuyla karargâhı terkedip Üşmûm Tan-nâh'a gitti. Dimaşk hâkimi el-Melikü'l-Muazzam'ın ordugâha gelip onun yanında yer alması el-Melikü'l-Kâmil'in morali yükseltti ve kısa sürede yönetime hâkim oldu. el-Melikü'l-Muazzam kardeşi el-Melikü'l-Fâiz ve İmâdüddin İbnü'l-Meştûb'u yanına alarak Suriye'ye döndü.

Bu kargaşadan faydalanan Haçlılar, Şâban 616'da (Ekim 1219) Dimyat'ı ele geçirip Kahire üzerine yürümek için hazırlıklara başladılar. Mısır'ın tehlikede olduğunu gören el-Melikü'l-Kâmil, Haçlılar'a Mısır'ı terketmeleri şartıyla Kerek ve Şev-

bek dışında Kudüs dahil Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin fethettiği bütün toprakları geri vermeyi teklif etti. Fakat Haçlılar Kerek ve Şevbek'in yanında 300.000 altın savaş tazminatı talep ettiler. Haçlılar'ı bir süre oyalayan el-Melikü'l-Kâmil bu arada Mısır halkını silâhlendirip Suriye'deki Eyyûbî meliklerinden yardım istedi. Böylece 40.000 süvari toplanmış oldu. Haçlılar, Eyyûbîler'in hazırlıkları karşısında Kral Jean de Brienne'in muhalefetine rağmen Kahire üzerine yürümeye karar verdiler. el-Melikü'l-Kâmil karşı saldırıya geçip etraflarını kuşatarak Dimyat ile bütün bağlantılarını kesince Haçlılar barış istemek zorunda kaldılar (7 Receb 618 / 27 Ağustos 1221). Böylece V. Haçlı Seferi de hedefine ulaşmadan sona ermiş oldu.

Bu başarının ardından Mısır bir sükûnet ve refah dönemine girdi. Fakat kısa bir süre sonra el-Melikü'l-Kâmil ile kardeşi Dimaşk hâkimi el-Melikü'l-Muazzam'ın arası açıldı. Bu arada el-Cezîre'de ve Anadolu'nun doğu bölgelerinde mahallî emîrler, Eyyûbî melikleri, Anadolu Selçukluları, Abbâsîler ve Gürcüler'in bölgede siyâsî hâkimiyet kurma mücadeleleri devam ediyor, bu da çeşitli olaylara sebep oluyordu. el-Melikü'l-Kâmil, böylesine karışık bir ortamda el-Melikü'l-Muazzam'a karşı el-Cezîre hâkimi el-Melikü'l-Eşref Mûsâ ile birleşti (619/1222). el-Melikü'l-Muazzam, Kökböri ve daha sonra I. Alâeddin Keykubad ile Ahlat ve Mardin emîrleri de el-Melikü'l-Kâmil ve el-Melikü'l-Eşref'e karşı ittifak kurup onlara ait topraklara saldırdılar. 624 (1227) yılında aralarındaki sorunları halleden el-Melikü'l-Eşref ile el-Melikü'l-Muazzam, el-Melikü'l-Kâmil'e haber göndererek Celâleddin'in Ahlat'ı kuşatmak olduğunu ve ona karşı kendisiyle iş birliği yapmak istediklerini bildirdiler.

el-Melikü'l-Kâmil, kardeşlerinden gelen bu teklifi bir hile olarak kabul edip Sicilya Kralı ve Alman İmparatoru II. Friedrich ile ittifak kurma yollarını aradı. Böylece el-Melikü'l-Muazzam'a karşı güçlü bir müttefik bulmanın yanında muhtemelen yeni bir sefer hazırlığına giriştiklerini haber aldığı Haçlılar'ı erken davranarak diploması yoluyla durdurmayı düşünüyordu. Friedrich, el-Melikü'l-Kâmil'den gelen bu teklif üzerine Kahire'ye kendi temsilcilerini gönderdi ve hemen ardından doğuya doğru sefere çıktı. Şevval 625'te (Eylül 1228) Akkâ'ya ulaştı. Friedrich ve el-Melikü'l-Kâmil müslümanlarla Haçlılar arasındaki bitmek bilmeyen mücadeleleri ve ihtilâfları halletmek isti-

yorlardı. 28 Rebîülevvel 626'da (24 Şubat 1229) el-Melikü'l-Kâmil ve Friedrich arasında anlaşmaya varıldı. Buna göre on yıl süreyle sadece Yafa'ya kadar uzanan bir sahil şeridiyle Kudüs, Beytüllahm, Nâsıra, Montfort ve Toron kaleleriyle birlikte Celile bölgesi ve Sayda etrafındaki bazı bölgeler Haçlılar'a veriliyordu. Ancak Kudüs'te Kubbetü's-sahre ve Mescid-i Aksâ ile Harem-i şerif müslümanların elinde kalacak ve müslümanların serbestçe ibadet etme hakları olacaktı. Ayrıca iki taraf elindeki esirleri serbest bırakacaktı. 17 Mart 1229'da II. Friedrich Kudüs'e girdi. Böylece Haçlılar silâh zoruyla yapamadıklarını diplomatik yollarla gerçekleştirmiş oldular. Anlaşmanın ardından müslümanların Harem-i şerif dışında Kudüs'e girmelerine izin verilmemesi müslümanlar arasında tepkiyle karşılandı. Dimaşk'ta matem ilân edildi. el-Melikü'l-Kâmil'in Harem-i şerif'in müslümanların elinde bulunduğunu ve stratejik açıdan bölgeye hâkim olduklarını açıklaması müslümanların acısını azaltmadı. Kudüs'ün bir anlaşmayla Haçlılar'a bırakılması aslında onlara da ciddi bir fayda sağlamadı. İmparator II. Friedrich aforozlu olduğu için Kutsal Mezar Kilisesi'nde düzenlenen taç giyme törenine baronlar ve şövalyeler katılmadı. İmparator Kudüs kralık tacını kendi elleriyle başına koyup bu başarısını yalnız başına kutlamak zorunda kaldı. Kısa bir süre sonra Kudüs'ten Akkâ'ya geçti. Oradan da bir gemiyle ülkesine döndü (1230).

el-Melikü'l-Muazzam'ın yerine geçen oğlu el-Melikü'l-Nâsir Dâvud önceleri amcası el-Melikü'l-Kâmil ile iyi geçindi. Fakat el-Melikü'l-Kâmil Şevbek Kalesi'ni isteyince rahatsız oldu ve Dimaşk'ı elinden almasından korkup diğer amcası el-Melikü'l-Eşref'e yanaştı. 625'te (1228) oğlu el-Melikü's-Sâlih Eyyüb'u veliaht ve Mısır nâibi tayin eden el-Melikü'l-Kâmil, aynı yıl Suriye'de hânedan mensupları arasındaki olaylara müdahale etmek amacıyla bölgeye hareket etti. Suriye ve el-Cezîre'deki Eyyübî emîrleri iktidarları için tehlikeli gördükleri el-Melikü'l-Kâmil'e karşı birleştiler. Bunun üzerine el-Melikü'l-Kâmil Mısır'a döndü. 1 Şâban 626'da (25 Haziran 1229) Dimaşk'ı zaptedip anlaşma gereği el-Melikü'l-Eşref'in idaresine verdi. Buna karşılık Rakka, Suruç, Re'sül'ayn, Harran ve Urfa'yı ondan aldı.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad, Ahlat'ı kuşatmakta olan Celâleddin Hârizmşah'a karşı el-Melikü'l-Kâmil'e iş birliği teklif etti. el-Melikü'l-Eş-

ref, Alâeddin Keykubad ile birleşip Celâleddin Hârizmşah'ı Yassıçimen mevkiinde bozguna uğrattı (627/1230). Aynı yıl el-Melikü'l-Eşref Mısır'a gitti. el-Melikü'l-Kâmil ve el-Melikü'l-Eşref Moğollar'a karşı tedbir almaya karar verdiler. el-Melikü'l-Kâmil 629'da (1232) Dimaşk'a hareket etti. Orada Moğollar'ın Doğu Anadolu'ya döndüklerini ve Ahlat'ı muhasaraya başladıklarını haber alınca öncü kuvvetlerin başına oğlu el-Melikü's-Sâlih Eyyüb'u kumandan tayin edip Harran'a döndü. Bu sırada çeşitli hükümdarlar el-Melikü'l-Kâmil'e elçiler göndererek Moğollar'a karşı iş birliği yapılmasını teklif ettiler. O ise Harran'dan ayrılarak Âmid'e gitti ve 20 Zilhicce 629'da (7 Ekim 1232) şehri kuşattı. 1 Muharrem 630'da (18 Ekim 1232) Âmid Artuklu Meliki Mes'ûd tarafından kendisine teslim edildi. Bir süre sonra Hısnıkeyfâ'yı da alan (Safer 630 / Kasım 1232) el-Melikü'l-Kâmil böylece Artuklular'ın Hısnıkeyfâ koluna son verdi. Ardından Mısır'a döndü. el-Melikü'l-Kâmil'in dönüşünü fırsat bilen Artuklular, 630 (1233) yılında I. Alâeddin Keykubad'la ve Hârizmli askerlerle ittifak ederek el-Cezîre'yi yağmalayıp Harran ve Urfa'yı muhasara ettiler. Alâeddin Keykubad da Ahlat'ı kuşattı. Bunun üzerine el-Melikü'l-Kâmil 4 Şâban 631 (5 Mayıs 1234) tarihinde oğlu el-Melikü'l-Âdil'i Kahire'de nâib bırakarak Dimaşk'a geçti. Yanındaki on altı Eyyübî meliki ve kardeşi el-Melikü'l-Eşref'le beraber Anadolu'ya giren el-Melikü'l-Kâmil bu sefer sırasında Keykubad'ın akılcı savunma politikası sebebiyle başarılı olamadı. Eyyübî emîrleri, el-Melikü'l-Kâmil'in fazla güçlenip ellerindeki toprakları almasından endişe ederek el-Melikü'l-Eşref'in etrafında birleştiler. Alâeddin Keykubad'a da bu ittifaka katılmasını isteyen bir mektup yazdılar. Alâeddin Keykubad bu arada Harput, Harran, Siverek ve Urfa'yı ele geçirdi.

Bunun üzerine el-Cezîre'ye hareket eden el-Melikü'l-Kâmil 633 Cemâziyelevvelinde (Ocak 1236) Urfa'yı, Cemâziyelâhriinde de (Şubat 1236) Harran'ı geri aldı. Selçuklu askerlerini esir alıp Mısır'a gönderdi. Aynı sıralarda Moğollar Sincar'a girdi. 634'te (1237) Eyyübî emîrleri el-Melikü'l-Kâmil'e karşı tekrar el-Melikü'l-Eşref'in etrafında birleşince el-Melikü'l-Kâmil, doğuda ele geçirdiği toprakları oğlu el-Melikü's-Sâlih Eyyüb'un idaresine bırakıp Mısır'a döndü. el-Melikü'l-Kâmil'in Mısır'a dönmesini fırsat bilen Anadolu Selçukluları ve Hârizmli askerler Mardin hâkimi Artuk Arslan ile birleşerek yeni-

den el-Cezîre'ye girdiler. Âmid'i kuşatıp Nusaybin ve Dârâ'yı talan ettiler.

4 Muharrem 635'te (27 Ağustos 1237) ölen el-Melikü'l-Eşref'in yerine geçen kardeşi Busrâ hâkimi Ebû'l-Hayş el-Melikü's-Sâlih İsmâil, el-Melikü'l-Kâmil'e karşı Eşref'in politikasını sürdürmeye çalıştı. Bunun üzerine el-Melikü'l-Kâmil Suriye'ye hareket etti ve Dimaşk'ı el-Melikü's-Sâlih'ten teslim aldı (9 Cemâziyelevvel 635 / 28 Aralık 1237). Aynı sıralarda Abbâsî halifesinin elçileri Moğollar'a karşı yardım istemek üzere el-Melikü'l-Kâmil'e geldiler. Yeğeni el-Melikü'n-Nâsir Dâvud kumandasında 3000 kişilik bir orduyu Bağdat'a gönderen el-Melikü'l-Kâmil bu arada hastalandı. 21 Receb 635'te (9 Mart 1238) Dimaşk'ta vefat etti (İbn Hallikân, V, 83) ve ertesi gün Dimaşk Kalesi'nde defnedildi. Daha sonra Kâmilîye Türbesi'ne nakledildi. Yerine küçük oğlu ve veliahdı II. el-Melikü'l-Âdil geçti. Yemen ve Mekke (620/1223), Mısır, Suriye, Anadolu ve el-Cezîre gibi çok geniş bir alanda hâkimiyet kurmayı başaran el-Melikü'l-Kâmil Mekke'de okunan bir hutbede "sultânü'l-kibleteyn, rabbü'l-alâmeteyn, hâdimü'l-haremeyn-iş-şerîfeyn, Halîlü emîri'l-mü'minîn" lakaplarıyla anılmış (İbn Hallikân, V, 82-83), ondan fazla hükümdar tarafından metbû tanınmıştır.

el-Melikü'l-Kâmil ilmi seven, edebiyattan hoşlanan, âlimleri, edipleri ve faziletli insanları koruyan kabiliyetli bir idareciydi. Zamanında Mısır'da ilim, imar işleri, ticaret, el sanatları gelişmiş ve himaye görmüştür. 621'de (1224) Kahire'de kurucusuna nisbetle Dârü'l-hadîsi'l-Kâmilîye adıyla anılan bir dârülhadis inşa ettirip idaresini hocası İbn Dihye'ye vermiş ve vakıflar tahsis etmiştir. İmam Şâfiî Türbesi'ne büyük bir kubbe yaptırdığı (608/1211) kitâbesinde kayıtlı olmakla birlikte o sırada henüz hükümdar olmaması kubbenin annesi tarafından inşa ettirildiğine dair rivayeti güçlendirmektedir. Ancak annesini bu türbenin yanına defnettirmiştir. Babası gibi o da devletin maliyesine önem vermiş ve hazineyi güçlendirmiştir. II. Friedrich ile yaptığı anlaşmayla Frank limanlarının müslümanlara sağladığı ekonomik yararları elde tutmak istemiş, gereksiz bir düşmanlıkla ticaretin getirdiği refahın kaybolmasını ve halkın huzurunun bozulmasını doğru bulmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, VIII/2, s. 654-656; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 79-92; İbn Vâsıl, *Müferri-*

cü'l-kürûb, V, 12-22, 34-36, 74-82, 121-124, 131-133, 136-174; Safedî, *el-Vâfi*, I, 193-197; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Dimaşk 1370/1951, II, 277-284; İbn İyâs, *Bedâ'i'u'z-zühûr*, I, 258-268; Cl. Cahen, *La Syrie du nord*, Paris 1940, s. 636-639, 645-648; H. L. Gottschalk, *al-Malik al-Kâmil von Egypten und seine Zeit*, Wiesbaden 1958; a.mlf., "al-Kâmil", *El²* (İng.), IV, 520-521; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, 117-184; Ramazan Şeşen, "Eyyûbîler", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, VI, 353-373; a.mlf., "Eyyûbîler", *DİA*, XII, 22-23, 32; D. Abulafia, *Frederick II: A Medieval Emperor*, Oxford 1992, tür.yer.; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997, s. 183-205; P. M. Holt, *Haçlılar Çağı* (trc. Özden Arkan), İstanbul 1999, s. 65-66.

M. SERDAR BEKÂR

el-MELİKÜ'L-KÂMİL, Şa'bân (الملك الكامل شعبان)

Ebü'l-Fütûh el-Melikü'l-Kâmil Seyfüddîn Şa'bân b. Muhammed b. Kalâvun
(ö. 747/1346)

Memlük sultanı
(1345-1346).

Muhammed b. Kalavun'un tahta geçen beşinci oğludur; kardeşi Ebü'l-Fidâ el-Melikü's-Sâlih İsmâil'in ölümünden sonra tahta çıktı (4 Rebülâhîr 746 / 4 Ağustos 1345). Üvey babası Argun el-Alâî diğer şehzadelerden Hâccî'yi destekleyen emîrleri Kahire'den uzaklaştırdı ve onun saltanat döneminin son aylarına kadar yönetimi elinde tuttu.

el-Melikü'l-Kâmil'in iktidarını sona erdiren kriz, yapmayı düşündüğü Hicaz seyahati için yeni vergiler koyması yüzünden çıktı. Bütün şikâyetlere rağmen anesiyle eşlerinin baskısından dolayı sultanın bu seyahate çıkmakta ve vergileri kaldırmamakta ısrar etmesi birçok emîri ona karşı harekete geçirdi. Muhaliflerin lideri Dimaşk nâibi Yelboğa el-Yahyâvî, alınacak vergi dolayısıyla Suriye halkının büyük sıkıntıya düşeceğini ileri sürerek sultana Hicaz seferini gelecek yıla ertelemesini önerdi; ayrıca kendisini tahttan indirmekle tehdit etti. Argun el-Alâî'nin muhalifleri haklı bulması ve Mısır halkının da aynı şekilde maddî sıkıntıya düşeceğini söylemesi üzerine el-Melikü'l-Kâmil, Yelboğa'ya yumuşak ifadeli bir mektup göndererek tavsiyelerine uyacağına ve karşı çıkılan davranışlarını düzelteceğine dair söz verdi. Ancak daha sonra yine kadınların ısrarıyla fikrini değiştirdi ve bütün nâiblere yeni vergileri hemen topalayıp göndermelerini emretti. Bu gelişmeyle birlikte ülkede fiyatlar yükseldi ve

halk büyük bir sıkıntıya düştü. Bunun üzerine Yelboğa başkanlığında bir araya gelen Humus, Safed, Hama ve Trablusşam nâibleri onu tahttan indirme kararı aldılar; Yelboğa çok sert bir mektupla durumunu kendisine bildirdi. Bu mektup karşısında endişelenen sultan yine Yelboğa'ya yumuşak ifadeler içeren bir cevap gönderdiyse de gizlice Suriye üzerine sefer hazırlığına başladı. Bu arada tahta çıkarılmasından korktuğu iki kardeşini Kal'atülcebel'de hapsedti. Fakat bu tedbirler işe yaramadı ve Mısır emîrlerinden aleyhine dönmüş olan bir grup da isyan etti. Sultan ve Argun el-Alâî küçük bir kuvvetle onların karşısına çıktılar. Çatışmalar başlarken askerlerin bir kısmının isyancılara katılmasıyla yanlarında sadece 400 süvari kaldı. Neticede ağır şekilde yaralanan Argun el-Alâî esir düşerken el-Melikü'l-Kâmil Kal'atülcebel'e kaçmayı başardı. Bu arada zindandaki kardeşlerini öldürmek istediye de muhafızlar engel oldular. Arkasından kaleye gelen isyancı emîrler kardeşleri Hâccî ile Hüseyin'i hâpisten çıkardılar ve Hâccî'yi el-Melikü'l-Muzaffer unvanıyla sultan ilân ederken el-Melikü'l-Kâmil'i öldürdüler (3 Cemâziyelâhîr 747 / 21 Eylül 1346); naaşı kardeşi Yûsuf'un yanına gömüldü.

Memlük sultanlarının en başarısızlarından biri olan el-Melikü'l-Kâmil sefih yaştantısı ve zalimliğiyle ünlüdür; kardeşleri Alâeddin el-Melikü'l-Eşref ve Yûsuf'un ölümünden de o sorumlu tutulmuştur. Mal biriktirmeye çok düşküncü; görevden uzaklaştırdığı pek çok emîrin malını müsadere etmiş, para toplama hırsıyla yeni vergiler çıkarmıştır. Bu vergilerin en dikkat çeken memuriyetlerin ve iktâ arzilerinin tevcihi için koyduğu, aslında rüşvetten başka bir şey olmayan özel vergi idi; bu işleri yürütmek için de özel bir divan kurdu muştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Safedî, *el-Vâfi*, XVI, 153-155; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIV, 213-219; İbn Habîb el-Halebî, *Tezki-retü'n-nebih fi eyyâmî'l-Manşur ve benih* (nşr. Muhammed Muhammed Emîn), Kahire 1986, III, 80-90; İbn Haldûn, *el-İber*, Beyrut 1966, V, 955-957; İbn Dokmak, *el-Cevherü's-semîn* (nşr. M. Kemâleddin İzzeddin Ali), Beyrut 1405/1985, II, 185-190; Makrîzî, *es-Sülûk* (Ziyâde), II/3, s. 680-713; a.mlf., *el-Hıta*, II, 240; İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrerü'l-kâmine* (nşr. M. Abdülhamîd Han), Haydarâbâd 1972, II, 344-345; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, Kahire 1956, X, 116-142; İbn İyâs, *Bedâ'i'u'z-zühûr*, I/1, s. 506-513; İsmâil Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Memlükler*, İstanbul 1991, VII, 85; M. Sobernheim, "Şâban", *İA*, XI, 265-266; P. M. Holt, "Şa'bân", *El²* (İng.), IX, 154.

İSMAİL YİĞİT

el-MELİKÜ'L-MANSÛR (الملك المنصور)

Ebü'l-Meâlî el-Melikü'l-Mansûr
Nâsirüddîn Muhammed
b. Ömer b. Şahinşâh
(ö. 617/1221)

Eyyûbîler'in Hama meliki, tarihçi.

567'de (1171-72) doğdu. Tarihçi Ebü'l-Fidâ'nın dedesidir; Makrîzî onu Turan Şah'ın torunu olarak gösterirse de (*Sülûk*, I, 805) bu doğru değildir. Çocuk yaşta iken babasının amcası olan Selâhaddin-i Eyyûbî'nin ve babası Dimaşk Valisi el-Melikü'l-Muzaffer Takıyyüddin Ömer'in seferlerine katıldı. Babası 579'da (1183) Selâhaddin tarafından Kahire valisi tayin edilince o da beraberinde Mısır'a gitti (el-Melikü'l-Mansûr, s. 158, 227) ve İskenderiye'de Ebû Tâhir es-Silefi ile Ebû Tâhir b. Avf'tan hadis dersleri aldı. el-Melikü'l-Muzaffer'in Kahire'den geçici olarak ayrılışı sırasında onun resmî temsilcisi oldu (580/1184); ölümü üzerine de (Ramazan 587 / Ekim 1191) Hama, Maarretünnu'mân, Menbic, Kal'atünnecm ve Selebiye'ye vali tayin edildi. Fakat bir yıl önce babasına iktâ edilen Fırat'ın doğusundaki topraklar elinden alınıp Sultan Selâhaddin'in kardeşi el-Melikü'l-Âdil'e verildi. 595'te (1199) Ba'rîn Kalesi'ni zaptettiğinde de el-Melikü'l-Âdil onu bu kaleye karşılık Menbic ve Kal'atünnecm'i kendisine bırakmaya zorladı (İbnü'l-Adîm, III, 148).

el-Melikü'l-Mansûr'un zamanında Hama ve civarı bir yandan Haçlılar'a karşı stratejik önemi haiz bir mevki olarak kalırken bir yandan da Selâhaddin-i Eyyûbî'nin ölümünden (589/1193) sonra Halep hâkimi el-Melikü'z-Zâhir Gâzî ile Dimaşk hâkimi el-Melikü'l-Âdil arasında tarafsız bir saha olarak önem taşıdı. el-Melikü'l-Mansûr, Eyyûbîler arasındaki iç mücadelelere rağmen toprak bütünlüğünü korudu. Zira çekişmelere karışmıyor ve rakip güçler arasında denge sağlamaya çalışıyordu. Bu arada hem el-Melikü'l-Âdil hem el-Melikü'z-Zâhir, Kuzey Suriye'yi ele geçirmek istediği için el-Melikü'l-Mansûr bazan birincisinin, bazan da ikincisinin planlarına yardımcı oluyordu. el-Melikü'l-Âdil Mısır'da sultanlığını ilân edince ona biat etti, sultan da onun Hama melikliğini onayladı (596/1200) ve kendisini kızlarından biriyle evlendirdi. 603 (1207) ve 606 (1209) yıllarında müstakil bir hükümdar olarak Sultan el-Melikü'l-Âdil'i Haçlılar'a ve el-Cezire'ye karşı düzenlediği seferlerde destekleyen el-Meli-